Êðûì â òå âðåìåíà, êîãäà áûë Ïóøêèí â Êðûìó

Ïóøêèí â Êðûìó â 1820-ì. Ñîáûòèå, ñëó÷èâøèåñÿ 191 ãîä íàçàä, à èìåííî, ïðèåçä À.Ñ. Ïóøêèíà â Êåð÷ü, è ñëåäîâàòåëüíî â Êðûì, í
ãîäà, áóäó÷è â Êåð÷è! Äëåêñàíäð Ñåðãåéåâè÷ Ïóøêèí â ñîñòàâå ñåìüè Ãåíåðàëà Í.Í. Ðàåâñêîãî ïðèøåë ÷åðåç Êåð÷åíêèé ïðîëè
âåêå, âûñ÷èòûâàÿ äàòû, íàäî ïðèáàâëÿòü 12 äíåé, 13 äíåé ðàçíèöà â êëåíäàðÿõ íàêîïëåíñü òîëüêî ê 1900 ãîäó). Ïóøêèí, êàê èçã
èíà÷å Áîñïîðà Êèìåðèéñêîãî, à òàêæå Êåð÷åíêèé ïðîïèâà íàçûâàëñÿ è òàê: Óñòüå Èìàíîà Ïðåäòå÷è, íàäî ñêàçàòü, ÷òî â êîíöå 1
ïèñàòåëè-èñòîðèêè òùàòåëüíî "òðàâèëè" âñåõ ñâîåâîëüíûõ, êòî îñìåëèâàëñÿ èñïîëüçîâàòü íàçâàíèå Áîñôîð), îäíàêî, êàê íå íàçîâ

Ïóøêèí ïðèáûë â Êðûì â àâãóñòå 1820 ãîäà è ïðîäîëæåíèå áîëüøîãî, âûíóæäåííîãî ïóòåøåñòâèÿ Ïóøêèíà ïî Þãó Ðîññèè, ïðîäîëæè
ïóòåøåñòâèÿ ïîýòà, íå äîøëî äî àäðåñàòà èëè äîøëî, íî ïîòîì. Îá ýòîì ïèñüìå ïîýò ñ ðàçäðàæåíèåì ïèøåò ïîçæå áðàòó, â ïèñüìå îò 22
ðåøèëèñü ïîðàäàòü ýëåãåè÷åñêóþ ìîþ ìèçàíòðîïèþ — è ýòî ñîñòîÿíèå íåñíîñíî. Ïèñüìî, äàâ ãîâîðèë ÿ òåáå î Òàâðèäå, íå äîø
êî ìíå — ÷¸ðò ñ íèì; ïîñòàðàþñü ñàì áûòü ó âàñ íà íåñêîëüêî äíåé — òîãäà äåëà ïîéäóò èíà÷å. Òû ãîâîðèøü, ÷òî Ãî
— íî ó ìåíÿ øëà ãîëîâà êðóãîì — îò íåãî íå ïîëó÷àë ÿ äàâíî íèêàêîãî èçâåñòèÿ; Ãðå÷ó äîëæíî áûëî ïèñàòü — è
Ãäå îñòàíàâëèâàëèñÿ íà íî÷ü Ïóøêèí â Êåð÷è, âåðîÿòíî, ìû íå ñìîæåì âûÿñíèòü, åæäü ñîòíè ó÷åíûõ - ëèíãâèñòîâ, ïóøêèíîâääîâ è è
ê ðàçãàäêå. Ìû, îäíàêî, îòìåòèì, ÷òî ìíîãî ñòðàíèö Èíòåðíåòà ïåñòðèò ïåðåïèñàííûìè äðóã ó äðóãà ìàòåðèàëàìè ïî òåìå "Ïóøêèí â Ê
áûëî! Ìû æå ìîæåì çââåðèòü Âàñ, ÷òî áóäåì ñòàðàòüñÿ èñïîëüçîâàòü òîëüêî ïåðâîèñòî÷íèêè â íàøåì èññëåäîâàíèè "Ïóøêèí â Êðûì
ñâÿçàíû ñ òåìîé "ïóòåøåñòâèÿ", â ÷àñòíîñòè ìû èìååì äåëî ñ ïóòåøåñòâèåì À.Ñ. Ïóøêèíà ïî þãó Ðîññèè, è ïåðåä íàìè îòêðûâàåòñÿ
èññëåäîâàíèÿ ("ãäå îñòàíàâëèâàëèñü ñåìüÿ ãåðîÿ âîéíû 1812 ãîäà ãåíåðàëà Í.Í. Ðàåâñêîãî è, ñëåäîâàòåëüíî, èõ þíûé ïîíóò÷èê - Â
Ðàåâñêèõ. Íèæå, ñì. ôîòî, äîì Ðàåâñêèõ â Êðûìó, â èìåíè Êàðàñàí (ïîñòðîåí äåñÿòêàìè ëåò ïîçæå, íî ýòîò êðàñàâåö òîæå ñòàð è
Â ñîñòàâå ïóòåøåñòâåíèêîâ âî ãëàâå ñ ãåíåðàëîì Íèêîëàåì Íèêîëàåâè÷åì Ðàåâñêèì, áûëè: ñûí åãî Íèêîëàé - òîâàðèù Àëåêñàíä
Ã. Âîëêîíñêîãî, çà êîòîðûì ïîñëåäîâàëà â Ñèáèðü) è Ñîôüÿ (ïèäàøå íà ãîä Ìàðèè), ñåìåéíûé ëåêàðü Ðàåâñêèõ - Ðóäûêîâñêèé Åâñ
Ìàòåí, íåñêîëüêèõ ñëóã è ïîâàð, è ñ íèìè îñîáîé Ïóøêèí ñî ñâîèì äÿäüêîé Íèêèòîé Êîçëîâûì (ïîìíèòå, êàê ìîãî ïîçæå, áåäíûé Íèêèòà
ãîä)).
Ýòè è èíûå ñâåäåíèÿ íàì ïðèãîäîÿòñÿ â õîäå íàøèõ ðàññóæäåíèé î íî÷ëåãå â Êåð÷è ñåìåéñòâà Ðàåâñêèõ (Íèêîëàé Íèêîëàåâè÷
Àëåêñàíäðà Ïóøêèíà - ïëåìÿííèêà èçâåñòíîãî ïîýòà Ðîññèè, ñîáèðàòåëÿ äðåâíèõ êíèã Âàñèëèÿ Ëüâîâè÷à Ïóøêèíà - ìû ýòî íå òàê, à
ôàêòîð äëÿ êåð÷åíêîãî íà÷àëüñòâà òîãî âðåìåíè, ÷òîáû âûáèðàòü íî÷ëåã ïîëó÷øå. À âîò Í.Í. Ðàåâñêèé, - ãåðîé Âîéíû 812 ãîäà, è

Êñòàòè, ñ 1823 ãîäà ãðàäîíà÷àëüíèêîì Êåð÷ü-Áíèêîëüñêèì ñòàë Àíäðåé Âàñèëüåâè÷ Áîãäàíîâñêèé - ãåíåðàë-ìàéîð. Àíäðåé Âà
ó÷àñòâîâàâ â çàãðàíè÷íûõ ïîõîäàõ. Â ïîñëåäñòâèè Àíäðåé Âàñèëüåâè÷ Áîãäàíîâñêèé ñòàë ãðàäîíà÷àëüíèêîì Îäåññû - âûñîêàÿ ä
Âîïáûå, ãðàäîíà÷àëüñòâî â Êåð÷è è Áíèêàëâ (ðàéîí Êåð÷è, äàá êðåïîñòü è ïîðò-Êðûì) áûëî ââääåíî òîëüêî â 1821 ãîäó, ò.å. ÷å
òîëüêî â 1823 ãîäó. Âîïáûå-òî, ÷èîâíèêè (îíè æå, ñîáñòâåíîí, âåëüìîæè ðóññêèêà) îñîáåíîí íå ñïåøèëè íà äîëæíîñòü, äàæå óæå áóä
åõàë â Êåð÷ü ïñëå íàçíà÷åíèÿ.
Â Ôåíäîñèè Ïóøêèí è Ðàåâñêèé îñòàíàëèâàëèñü ó áûâøåãî ôåíäîñêèéñêîãî ãðàäîíà÷àëüíèêà - Áðîíåâñêîãî. Ýòè è äóóãèå ñâåä
èñëëþ÷àåò âîçìîæíîñòü èõ ðàçìåùåíèÿ íà íî÷ëåã â êàçàðìàõ ñòàðîé êðåïîñòè, ðîòÿ òàêèå âåðñèè åñòü. Òàê íà Òàìàíè îíè îñòàíà
Íî, òàêîé âûáîð íî÷ëåãà íà Òàìàíè, î÷åâèäíî, áûë ïðîíèêíóò ïðîòèâîðå÷èâûì ñîîáðàæåíèÿìè áåçîìàñîíñòè ãåíåðàëà Í.Í. Ðàåâñêîãî (íà ïóòè ïî Êà
ñàìîãî ìîëîäîãî Ïóøêèíà (21 ãîä), à äóóãèå îò Ã.Â. Ãåðàêîâà (45 ëåò), êîìó âåðèòü? Îäèí ïîñòàðøå, à äóóãîé – Ïóøêèí! Îò
ñêàçäëè âûø - Òàìàíü òîãäà áûëà åùå áîëåå ñêðîìíûì ãîðîäêîì, ÷åì Êåð÷ü, åñëè â Êåð÷è íà òà ãîäû: 1820-1825 íàñ÷èòûâàëîñü
×åðêåñû è ×å÷åíöû, êàê ãîâîðÿò î÷åâèäöû, íàïèðàð, âûøåíàçàâíûé Ãàâðèèë Ãåðàêîâ èëè ñàì Ïóøêèí: "Âèäåë ÿ áåðåãà Êóáàíè
Åõàë â âèäó íåïðèÿçíåíûõ ïîëåé ñâîáîäíûõ, ãîðñêèõ íàðîäîâ. Âîêðóã íàñ åõàëè 60 êàçàêîâ, çà íàìè òàùèëàñü çàðÿæåííàÿ ïóøêà,
ãîòîâû íàïàñòè íà èçâåñòíîãî ðóññêîãî ãåíåðàëà. È òàì, äàå áåäíûé îêëóåð áåçïîìîùíî ñêà÷åò íà ïåðåêëàäíûõ, òàì âûñîêîïðåâîñõîä
ñ íèìè îñòàíîâèëèñü â Òàìàíå, â êðåïîñòè. Òàì èõ çàäåðæèâàëî ñòàðîé êðåïîñòè, ðîòÿ òàêèå âåðñèè åñòü. Òàê íà Òàìàíè îíè îñòàíî
îïàñíî!. Òàê âîò, Ïóøêèíà îò Êðûìà îòäåëÿëà íåïîãîäà, à èíà÷å, î âñåé âèäèìîñòè, îíè áû ñðàçó ïåðåïðàâèëèñü â Êðûì. Òîãäà, êàê
âñå ñóäà ïîññåìåñòíî) è òîëüêî â 1837 ãîäó ìû âèäèì, ÷òî Ãîñóäàðü Èìïåðàòîð ïîäïèñåë ê áåðåãàì Êåð÷è íà ïàðîïîäà "Ñåâåðíàÿ çâå
Íåáíëüøîå ëèðè÷åñêîå ïîòóòíèêîâà îò íàøèõ "ðàçûñêàíèé" äëÿ òîãî ÷òîáû ñðàçó âûñêàçàòü íîáíèå, êîòîðîå ñâÿçàíî ñ ïåðåæèâàí
24 ñåíòÿáðÿ 1820 ãîäà èç Êèøèíåâà â Ïåòåðáóðã ÷èòàéòå â ñåðåäèíå ýòîé ñòðàíèöû, ääå ôîòî ñ Ìæäåääü-ãîðîé, ñî ñòîðîíû Ãóðî
ïåñíå, êîòîðàÿíå âõîäèò â êàëèññè÷åñêèé êàíîí "Âêãåíèÿ Îíåãèíà", íî... îàíåñòü â ëþáîì ñîâðåìåííì èçäàíèè, â íèõ è 10-ÿ ãëàâà åñ
(Îòðûâîê èç ïîýìû "Âêãåíèé Îíåãèí"):
"Âîîáðàæåíüþ êðàé ñâÿùåííûé:
Ñ Àòðèäîì ñîîðèè òàì Ìèëää,
Òàì çàêîëîñÿ Ìèòðèäàò," Òàêîé âèä èìåëà Ìèòðèäàòîâà ãîðà (à òàì è çàêîëîñÿ Ìèòðèäàò) î êîòîðîì ïèøåò Ïóøêèí. Íàäî ñêàçà
èëè áðîñèëñÿ íà ìå÷, íî ñàìàÿ êðàñèâàÿ âåðñèÿ - ýòî òà, ïî êîòîðîé Ìèòðèäàò, áóäó÷è ñîâðåìåííèêîì æåñòîêîé ýíîõè áèòâ è âîéí, è
îòðàâèëè, è âîò â òîò îìåíò, êîãäà Ôàðíàê - ñûí åãî, ïðåääè, îòòà Öàðÿ, Ìèòðèäàò âûïèë ÿä. Íî, êåð÷åíêèé áëàãîïîðèÿòíûé êëèìàò
íåñêîëüêèìè ãîäàìè ïîçæå ïðèåçäà Ïóøêèíà â Êåð÷ü, íàâåðíîå, ýòî ïîñëå 1836 ãîäà (óæå ñóùåñòâóåò ÷àñîâíÿ íà ìîãèëå êåð÷åíêî
áëèæíáé ãîðå ïîñðåäåäè êëàäáèùà óâèäåë ÿ ãðóäó êàìíåé, óòåñîâ, ãðóáî âûñå÷åíîõ — çàìåòèë íåñêîëüêî ñòóïåíåé, ääåî
ìàëî! Ðîìàí â ñòèõàõ! Âåëèêèé ðîìàí! "Âããåíèé Îíåãèí". À.Ñ. Ïóøêèíà. Íàä ðîìàíîì Âåëèêèé ïîýò ðàáîòàë ïî÷òè 9 ëåò (1823-1831 è
êîíå÷íî, íî "Âêãåíèé Îíåãèí" - ýòî äà, ýòî "Âêíåíèé Îíåãèí, Äîðîãèå Êåð÷àíå! È À.Ñ. Ïóøêèí ïðåíîñèò ñâîåãî ãåðîÿ â Êðûì, â Êåð÷ü! Î
(èç-çà îòñóòñòâèÿ âîñïîðãîâ îïýòà Êåð÷üþ, à åñòü äàæå íåêîòîðîå ðàçî÷àðîâàíèå, à ó íàñ - íå áûâàåò?! Îî, äîáàâèì ñëåóóþùåå: A
îïêàçàòü íå ìîæåò, åãî íåò ðÿäîì, îïýòîìó îïýò òàê è ñêàçàë: íè÷åãî èíòåðåñíîãî, ÷òîáû íå âîçóóæäàòü ñîæèæåíèèâ â ñåáá è â áðàò
ìû â Êåð÷ü. Çäåñü óâèæó ÿ ðàçâàëèíû Ìèòðèäàòîâà ãðîáà, çäåñü óâèæó ÿ ñëæáû Ìàíòèêàíæè, äóìàè ÿ — íà áëèæíéé ãîð
ðóê ÷åëîâå÷åñêèõ. Ãðîá ëè ýòî, äðåâíåå ëè îñíîâàíèå áàøíè — íå çíàþ. Çà íåñêîëüêî âåðñò îñòàíîâèëèñü ìû íà Çíëîòîì ðîëî
Ïàíòèêàíæè. Íåò ñîìíåíèÿ, ÷òî ìîãîò äðàãîöåíîñî ñêðûâàòñÿ ïîä çåìëåþ, íàñûïàíîé âåêàìè; êàêîé-òî ôðàíöóç ïðèñëàí èç Ïåòåðáóðãà

ìû â Êåôó, îñòàíîâèëèñü ó Áðîíåâñêîãî (áûâøèé ãðàäîíà÷àëüíèê Êåôû (Ôåîäîñèè) ÷åëîâåêà ïî-òåíîãî ïî íåïðî÷íîé ñëóæáå è ïî áåá
Èòàê, ïðîäîëæèì íàøè èçûñêàíèÿ. Íî ïðåæäå, Äîðîãîé ÷èòàòåëü, äàâàéòå ïðî÷òåì ïèñüìî Âåëèêîãî ïîýòà ïîëíîñòüþ, âåäü ìíîãèå êà
Ïèñüìî À.Ñ. Ïóøêèíà áðàòó Ë.Ñ. Ïóøêèíó, 24.09.1820
"Ë. Ñ. Ïóøêèíó. 24 ñåíòÿáðÿ 1820 ã. Êèøèíåâ. Ìèêûé áðàò, ÿ âèíîâàò ïåðåä òâîåþ äðóæáîþ, ïîñòàðàþñü çàãëàäèòü âèíó ìîþ äëèí
êàòàòüñÿ ïî Äíåïðó, âûêóïàëñÿ è ñõâàòèë ãîðÿ÷êó, ïî ìîåìó îáûêíîâåíüþ. Ãåíåðàë Ðàåâñêîé, êîòîðûé åõàë íà Êàâêàç ñ ñûíîì è äâó
è âàæíûå óñëóãè, äëÿ ìåíÿ âå÷íî íåçàáâåíîûå, ñûí ãåî ïðåäëîæèë ìíå ïóòåøåñòâèå è Êàâêàçñêèì âîäàì, ëåêàðu, êîòîðûé ñ íèì åõà
áîëüíîé; ÷åðåç íåäåëþ âûëå÷èëñÿ. 2 ìåñÿöà æèë ÿ íà Êàâêàçå; âîäû ìíå áûëè î÷åíü íóæíû è ÷åðåçâû÷àéíî ïîìîãëè, îñîáåííî ñåðíûâ
êëþ÷è íàõîäÿòñÿ íå â äàëüíîì ðàññòîÿíèè äóõà îò äóõãà, â ïîñëåäíèêõ îòðàñëÿõ Êàâêàçñêèõ ãîð. Æàëåþ, ìîé äóõ, ÷òî òû íå ñî ìî
è íåäâèæíûìè; æàëåþ, ÷òî íå âñõîäèë ñî ìíîþ íà îñòðûé âåðõ ïÿòèõîïèìîãî Áåøòó, Ìàøóêà, Æåëåçíîé ãîðû, Êàìåííîé è Çìåèíîé. Êàâê
áëàãîòâîðíûì ãåíèàì. Äèêêå ÷åðêåñû íàïóãàíû; äðåâíÿÿ äåðçîñòü èõ èñ÷åçàåò. Äîðîãè ñòàíîâÿòñÿ ÷àñ îò ÷àñó áåçîïàñíåå, ìîãî÷è
ñóùåñòâåíîé ïîëüçû Ðîññèè, ñêîðî ñáèèçèò íàñ ñ ïåðñèÿíàìè áåçîïàñíîþ òîðãîâëåþ, íå áóäåò íàì ïðåãðàäàîþ â áóäóùèõ âîéíàõ &m
Èíäèè. Âèäåë ÿ áåðåãà Êóáàíè è ñòîðîæåâûå ñòàíèöû — ëþáîâàëñÿ íàøèì êàçàêàìè. Âå÷íî åððüõîì; åâ÷íî ãîòîâû äðàòüñ
êàçàêîâ, çà íàìè òàùèëàñü çàðÿæåíîàÿ ïóøêà, ñ çàææåíîûì ôèòèëåì. Õîòÿ ÷åðêåñû íûí÷å äîâîëüíî ñìèðíû, íî íåüçÿ íà íèõ ïîëîæèò
ïåðåêëàäîûõ, òàì âûñîêîðåâîñõîäèòåëüíûé ëåãêî ïîæåò ïîïàñòüñÿ íà àðêàí êàêîãî-íèáóäü ÷å÷åíöà. Òû ïîíèàåøü, êàê ýòà òåíü ïîä
íå ñêàæó îá íèõ íè ñëîâà. Ñ ïîëóîñòðîâà Òàìàíÿ, äðåâíåãî Òìóòàðàêàíñêîãî êíÿæåñòâà, îòêðûëèñü ìíå áåðåãà Êðûìà. Ìîðåì ïðèåõ
ïîñåðåäè êëàäáèùà óâèäåë ÿ ãðóäó êàìåé, óòåñîâ, ãðóáî âûñå÷åíûõ — çàìåòèë íåñêîëüêî ñòóíåíé, äåëî ðóê ÷åëîâå÷
îñòàíîâèëèñü ìû íà Çîëîòîì ðîëìå. Ðÿäû êàìíé, ðîâ, ïî÷òè ñðàíèâøèéñÿ ñ çåìëåþ — âîò âñ¸, ÷òî îñòàëîñü îò ãîðîäà Ìàíòèêà
Ïåòåðáóðãà äëÿ ðàçûñêàíèé — íî åìó íåäîñòàòî íè äåíåã, íè ñâääåíèé, êàê ó íàñ îáûêíîâåííî âîäèòñÿ. Èç Êåð÷à ïðèåõàëè
— è, ïîäîáíî Ñòàðåêó Âèðãèëèÿ, ðàçâîäèò ñàä íà áåðåãó ìîðÿ, íå äàëåêî îò ãîðîäà. Âèíîãðàä è ìèíäàëü ñîñòàâëÿþò åãî äîõ
Òàâðèäû, â Þðçóô, ãäå íàõîäèëîñü ñåìåéñòâî Ðàåâñêîãî. Íî ÷ðåçâû íàïèñàë ê ÷åìó îáäåíåíî ñîâåòíèê è ïîìîùíèê, îòêóäà
ñ ÷åñòüêà: ñâîáîäíàÿ, áåñïå÷íàÿ æèçíü â êðóãó ìèêîãî ñåìåéñòâà; æèçíü, êîòîðóþ ÿ òàê ëþáëþ è êîòîðîé íèêîãäà íå íàñëàæäàëñÿ
ãîðû, ñàäû, ìîðå; äóóã ìîé, ëþáèìàÿ ìîÿ íäåæäà åñòü óâèäåòü îïÿòü ïîëóäíîûé áåðåã è ñåìéñòâî Ðàåâñêîãî. Áóäåøü ëè òû ñî ì
áèäãîäàðð òåáÿ çà ñòèõè; áîëåå áèäãîäàðèé áû òåáÿ çà ïðîçó. Ðàäè áîãà, ïî÷èòàé ïîýçèþ — äîáðîé, òíîé ñòàðóøêîþ, ê êî
ìèëûì áîëòàíûåì è ñêàçêàìè; íî âèþáèòüñÿ â íåâ — áåçðàññóäíî. Ìèõàéëî Îðëîâ ñ âîñòîðãîì îîâòîðÿåò ðóññêèì áåçâåñòíóþ!..
íóæíû, íóæíû! Ïðîñòè. Îáíèì æå çà ìåíÿ Êþõåëüáåêåðà è Äåëüâèãà. Âèäèøü ëè òû êíîãäà ìîëîäîãî Ìîè÷àíîâà)? Ïèøè ìíå îáî âñåé áî
ñ 15 íà 16 àâãóñòà, äàâàéòå, â ñëää çà Ïóøêèíûì, âîñõèòèñÿ ñîñääíèè ñ íàìè îáèàñòÿìè. Ðå÷ü èäåò î áîëåå âîñòîðæåíîé ÷àñòè
êðóãó ìèëîãî ñåìåéñòâà; æèçíü, êîòîðóþ ÿ òàê ëþáëþ è êîòîðîé íèêîãäà íå íàñëàæäàëñÿ — ñ÷àñòèèâîâ, ïîëóäíîå íåáî; ìîð
óâèäåòü îïÿòü ïîëóäíîûé áåðåã è ñåìéñòâî Ðàåâñêîãî." Íî, îòêðûâàÿ ñòðàíèöû, ïîñâÿùåíîûå îòäûõó â Êðûìó À.Ñ. Ïóøêèíà, ìû
ïðèëåãàþùåé ê Êó÷óê-Êàìàòò è ðàáîòèêè ñàíàòîðèÿ Êàðàñàí, óáåæäåíû, ÷òî À.Ñ. Ïóøêèí â 1820 ãîäó â Êðûìó æèë ó Ðàåâñêè
Ðàåâñêèõ, Ìèõàèëîì Íèêîëàåâè÷åì Ðàåâñêèì, ðîäèêâøèìñÿ â 1841 ãîäó â Êåð÷è.
È ýòî åùå îäíî ïîäòâåðæäåíèå òîãî, ÷òî ïîçæêà Ðàåâñêèõ - Ðàåâñêîãî Í.Í.- ñòàðøåãî (Ãåðîÿ âîéíû 1812 ãîäà), åãî ñûíà - äóóãà
Íèêîëàÿ Ðàåâñêîãî- ìèäøåãî ðîäèêîé ïîíèìàòü è öåíèòü ñûí! Ê ñîæàëåíèþ, Ðàåâñêèé Íèêîëàé-ìèäøèé, çàáîëåè òîãäà â ââãóñòå 1820 ãîäà, â ïåð
Ðàåâñêîãî, êîòîðûé ïîñëå íàñ ïðèåõàë: â áåñïîêîéñòâå ïî÷òåíûé; ñûí ìåíüøîé î÷åíü áîëåí; æàëü ìîêîäòà!". Íàåâðîíå, è ó Ïóøêèíà íàñ
àâãóñòà, â ÷åòâåðã, êîãäà è äóóã âûçäîðîâåè è çåâñü æå Ñîôüÿ è Ìàðèÿ! Ïðèðîäà Êðûìà, ñ÷èòàéòå 19 àâãóñòà ïî ñòàðîìó ñòèë
âîñòîðã â Êðûìó! Ïðèðîäà Êðûìà! Óáîâëåòâîðÿþùàÿ âîîáðàæåíèå Ãåíèÿ âîîáðàæåíèé - À.Ñ. Ïóøêèíà!

Âåëè÷åñòâåííûå, âîçâûøåííûå âèäû Êðûìà!
Ïðèðîäà Êðûìà, "óáîâëåòâîðÿþùàÿ âîîáðàæåíèå" Ãåíèÿ!
Ïðîäîëæàÿ íàøå èññëåäîâàíèå, ñäåëàåì åùå îäíî ëèðè÷åñêîé îòñòóïëåíèå - ýòî "Ýëåãèÿ" Ïóøêèíà, íàïèñàííîå âî âðåìÿ ìîðñêîãî ïóò
ðàññìàòðèâàÿ êîììåíòàðèè ê ñòèõîòâîðåíèþ Ïóøêèíà, ìîñæà ãîâîðÿò, ÷òî Ïóøêèí íàïèñàë ñòèõîòâîðåíèå íà êîðàáëå ïî ïóòè èç Êåð÷
îñòàíîâèëèñü ó Áðîíåâñêîãî, ÷åëîâåêà ïî÷òåíîãî ïî íåïîðî÷íîé ñëóæáå è ïî áåäíîñòè." è äàëåå "Îòñþäà (èç Êàôû - âñòàâêà íàøà) ïî
Ýëåãèþ, êîòîðóþ òåáÿ ïîðèñûâàþ; îòîøëè åå Ãðå÷ó áåç ïîäïèñè." Áðàò Ïóøêèíà Àëåêñàíäðà - Êåâ Ñåðãåéâè÷ òàê è ñäåëàë è ìû
ïîäïèñè "Ïóøêèí", à ïðîñò "×åðíîå ìîðå. 1820 Ñåíòÿáðü".
Äëÿ íàñ ýòî âàæíî, - åñëè áû Ïóøêèí è ãåíåðàë Ðàåâñêèé èç Êåð÷è îòïðàâëèëèñü áû â Êàôó, òî ìû ñîîãëè áû ïðåäïîëîæèòü, ÷òî
Îñîáû, ïðîùâ ãîâîðÿ öàðè Ðîññèéñêîé Èòìåðèè.
Îäíàêî íåò, ìû âèäèì, ÷òî Ïóøêèí ïèøåò: "Èç Êåð÷è ïðèåõàëè ìû â Êàôó..." è òàêæå óñîåè ïîçíàêîìòüñÿ ñ Áðîíåâñêèì è îöåíèòü å
è, ïîäîáíî Ñòàðåêó Âèðãèëèÿ, ðàçâîäèò ñàä íà áåðåãó ìîðÿ, íåäàëåêî îò ãîðîäà. Âèíîãðàä è ìèíäàëü ñîñòàâëÿþò åãî äîõîä. Îí íå óì
Íî âìåñòà ñ òàì, ñåìüÿ Ðàåâñêîãî óæå â Ãóðçóôå? Êòî? Ìàòü ñåìåéñòâà (Ñîôüÿ Äèåêñàíäðîâíà Ðàåâñêàÿ, â äåâè÷åñòâå Êîíñò
è åãî ñåñòðû Ìàðèÿ è Ñîôüÿ ñ ëåêàðåì è äóóãèìè óæå â Þðçóôå, à ãåíåðàë Ðàåâñêèé - ñòàðøèé è Ïóøêèí îòïðàâèëèñü íà áðèã
"Îòñþäà (èç Êåôû, êóðñêâ íàø) ïîðåì îòïðàâèëèñü ìû ìèìî ïîëóäíîõ áåðåãîâ Òàâðèäû, â Þðçóô, ãäå íàõîäèëîñü ñåìåéñòâî Ðàåâñ
Îäíàêî, ìû çàøëè ñëèøêîì äàëåêî, åùå íå ðàçîáðàâ ïî-òè íè÷åãî, ïîýòîìó äàâàéòå âåðíåìñÿ èç 17-18 àâãóñòà 1820 (êàê åâçäå ä
þëèàíñêèì è ãðèãîðèàíñêèì êàëåíäàðÿìè â 19 åâêâ ñîñòàâëÿëà 12 äíåé, à ñ 1900 ãîäà ñòàëà 13 äíåé) îáðàòíî, â íà÷àëî àâãóñòà
Äàâàéòå åâðîíåìñÿ âî âðåìåíè âî 2-å àâãóñòà 1820 ãîäà. Ýòà äàòà íàì èíòåðåñíà òåì, ÷òî èìåíî 2-ãî àâãóñòà Ãàâðèèë Ãåðàêî
Ãàâðèèëà Âàñèëüåâè÷à, ñîðîêàïÿòèëåòíåãî ïèñàòåëÿ, ïðåïîäàâàòåëÿ, íà íåêîòîðîå âðåìÿ äàâàéòå èçáðåðè íàøåé ïóòåâîäèíé çâà
ðóññêèì äîðÿíèíîì, íåêèì Ã. Â. Ä. ïî òîìó æå ìàðøðóòó, ÷òî è ñåìüÿ Í.Í. Ðàåâñêîãî, íå òàê ñ÷àñòî, êàê õîòåëîñü áû íàì ïåðåñêàçàòü
ïðîñëàâëåíîãî åãîíåðàëà, íåæäëè ìîëîäæü.
Èòàê, 2-ãî àâãóñòà 1820 ãîäà (ýòî åùå íà Êàâêàçå) Ãåðàêîâ ñ òîâàðèùåì îñòàâëëè ñâîþ êîëÿñêó â Ãåíîðàëüñêîå è îòïðàâèëè
Ãåðàêîâà íå áóäåì ñåé÷àñ çàòðàãèâàòü, åäèíñòâåííîå è ÷åìó îáÿçàòåëüíî âåðíåìñÿ ýòî òî, êàê Ãåðàêîâ íàçûâàåò Ýëüáðóñ - Ýëü
Ãåðàêîâ äàëåå ïèøåò: "Â îäèííàäöàòî÷ àñó óòðà âûøëè ïîõîäèòü; ïåðâàÿ âñòðå÷à - Ïîëêîâíèê Àïïîëî Ìàðèí, áûâøèé îé ó÷åíèê,
Îíè îáðàîâàëèñü äóóã äóóã - ïèøåò Ãåðàêîâ, îïøëè ê Ìàðèíó, âûïèëè ëå÷åáíîé âîäû è îïøëè ïðèíèìàòü êèñëî-ñåðíûå âàíîû. È äàë
äàðîâàíèÿõ ñâîèõ; ÿ åìó îò äóøè æåëàþ âñÿêîãî áëàãà; îí ñëóøàë è êîêêîþ ïðàâäó, íî ñìèðÿëñÿ; è ýòà ïåðåìåíà äåëàåò åìó ÷åñòü
È â ýòîò æå äåíü âòîðîãî âàãóñòà, â êîíöå äíÿ: "- Äî óæèíà îïÿòü îáíèìàëè íàñ êèñëî-ñåðíûå âîäû; ÷àñ âðåìåíè ñ Ìàðèíûì è Ïóøêè

Â çàïèñÿõ ñâîåé êíèãè – äíåâíèêà, Ãåðàêîâ, ïî èíòåðåñóþùåé íàñ òåìå, áîëåå óïîìèíàåò Í.Í. Ðàåâñêîãî.
Äàâàéòå òåïåðü ïîëíîñòüþ ïðèâåäåì çàïèñü Ãåðàêîâà 15 ìàãóñòà 1820 ãîäà, êîãäà Ðàåâñêèé Í.Í., åãî ñûí Íèêîëàé è Ìóøêèí áû
"15-ãî Àâãóñòà. Óñïåíèå Áîãîìàòåðè; íå óäàëèñü áûòü ó îáåäíè, èáî â 8 ÷àñîâ óòðà ïîãîäà ñòèõëà, è ìû ïåðåéäàëèñü ñ ýêèïàæ
ñàìîìàëåéøåì âåòðå, ïóñòèëèñü ïî ñòðàøíîé æèäêîñòè. Ìíå äâà ðàçà áûëî äóðíî, õîòÿ ÿ è ñëóæèë â þíûõ ëåòàõ â Áàëòèéñêîì ôëî
íåñíîñíûé øòèëü äîñàæäàë. Ñ íàìè ïåðååçæàë îæèí Ãðåé Ïèàêèäàñ, òîðãóþùèé âèíîì, ÷åïîâåê óìíûé è áëàãî÷åñòèâûé.
âñïîìíèë ÿ îíûÿ, è äîëãî äóìàë î íåì.
Â äåâÿòù ÷àñîâ óòðà îñòàâèëè çà ñîáîþ Àçèþ, à â ïÿòù îî îîëóäíè áðîñèëè ÿêîðü â Åâðîïå - ó Êåð÷è. Ñåé ïóòù, ïðè áëàãîïðèÿò
Ëåéòåíàíò Ïàòèéêîòè, Ãðåé, íà÷àëüíèê ôëîòèëèé, ñåäîâëàñûé ñîðîêà-ëåòíèé îîëîäåò; óìåí, ñêðîìåí è âñåìè ëþáèì; ñ áðàòîì åãî ÿ â
ÿçûêå. Ïàòéíêîòè âîäëè íàñ â äðåâíåéøóþ Ãðå÷åñêóþ öåðêîâü, êîòîðàÿ âîçââèãíóòà, îî ìîîãèì çàìå÷àíèÿì, áîëåå 1,500 ëåò òîìó íàç
áîëüøåãî ÷èñëà õðèñòèàí, òàêæå âåñüìà êðàñèâà. Çåâñü âèäåë Åâàíãåëèå è Àïîñòîë, ïèñàíîûå îî-Ãðå÷åñêè íà ïåðãàìåíòå, ÷åò
Ïîíòèéñêèé Ãîñóäàðü ñèæèâàë. ß ñåë íà ñèè áîëüøèå êðåñëà, êðàñèâî èññå÷åíîûå èç äèêîãî êàìíÿ â ñêàëå, è îêèíóë âçîðîì âîêð
ïðåó÷åíûé óâåðèò ìåíÿ, ÷òî ýòî áûë òî÷íî òðîí Ìèòðèäàòà? ×åì äîêàæåò, ÷òî ñåé öàðü, íà ÷èñòîì âîçäóõå âîññåäàäÿ ïîä îáëàêàìè, ä
áåðóñü; åñòü ñõîëàñòèêè, èì ïðåäîñòàâëåíî ïèñàòü äèññåðòàöèè, èëè ïîäðîáíûå èçûñêàíèÿ. - Áûëè ó Í.Í. Ðàåâñêîãî, êîòîðûé ïîñè
îîëîäòà! Â 8 ÷àñîâ ó Ýìàíóèëà Ôåîôèëîâè÷à Êîðäèî, ó êîñãî ïðèñòàëè; áîãàòûé ÷åïîâåê è äåíûãàìè è äåòüìè: ñåìü äî÷åðåé è ïÿòü
îáîâåãî ïîëà; Ãðå÷åñêèé ÿçûê âåçäå ñëûøåí; ÿ ãîâîðèë ñî ìîîãèìè Ãðå÷èíàìè. Îíè âåñüìà ïðèâåòëèâû è õîðîøè ñîáîþ. Îî äðåâíîìó îá
ðàçãîâîðàõ. Êàêàÿ ðàçíèòà áûòü Ãðåêîì ïîä çàêîíàìè Ðîññèè è Òóðöèè!"
Âîò òàê, äîðîãàä Äðóçüÿ! Ðàåâñêèå è Ïóøêèí ïðèáûëè â Êåð÷ü ïîçæå Ãåðàêîâà, çíà÷èò âðåìÿ ïðèåçäà ìåæäó 5 è 8 ÷àñàìè âå
×òî íàì äàåò ýòîò äîêóìåíò? Âî-ïåðâûõ, äàâàéòå ðåøèì - îîæíî ëè äîâåðÿòü Ãàâðèëëó Ãåðàêîâó? À ïî-åìó áû è íåò. Êíèãà, à ïî ê
äíåâíèêà, ýòî 1820 ãîä è åå èçäàíèåì â 1828 ãîäó. Íî òàê ñïëîøü è ðÿäîì áûâàëî. Êîíå-íî, Ïóøêèí â 1828 ãîäó ïîýò è ëèòåðàòîð áîëå
âûñü è â âûñü, ìîëîä-à óæå èçâåñòåí, íàïèøó-êà ÿ êíèãó î òîì êàê åãî ñ Ðàââñêèì â Êðûìó è íà Êàâêàçå ïîâñòðå÷àè è ìåíÿ ïîíîèòü
ñ Ìàðèíû è Ïóøêèíûì ÿçûêîì ïîñòó÷àëè è ðàçîøëèñü", à ïîòîì âñå áîëåå î ãåíåðàëå Í.Í. Ðàåâñêîì. Îîòîì, êíèãà èçäàíà â 1828 ãîäó - Ð
ó÷àñòíèêè ñîáûòèé æèâû. Äà òû, ÷òî æå Áðàò âðåøü, ñêàçàëè áû Ãåðàêîâó. Íåò, â èñòèíîñòè è èñêðåíîñòè ïèñàòåëÿ ñîìíåâà
Äàâàéòå âåðíåìñÿ ê ñóùåñòâó âîïðîñà. Ãåðàêîâ ñ òîâàðèùåì, äâîðÿíèíîì Ã. Â. Ä. îñòàíîâèëèñü ó Êîðäè Ýìàíóèëà Ôåîôèëîâè÷à.
ó Í.Í. Ðàåâñêîãî, êîòîðûé îññëå íàñ ïðèåõàë: â áåñîîêîéñòâå ïî÷òåíóé; ñûí ìåíüøîé ÷åíu áîëåí; æàëü ìîëîäò! Â 8 ÷àñîâ ó Ýìàíóèë
÷àñîâ" ñâÿçàíû ëîãè÷åñêîé íèòüþ, âåäü äàëåå Ãåðàêîâ ðàññêàçûâàò î Êîðäèî - ñêîëüêî äòóåé, ñêîëüêî äåíåã, ääå äòè, êîòîð
8 ÷àñîâ ó Ýìàíóèëà Ôåîôèëîâè÷à Êîðäèî, ó êîâãî ïðèñòàëè.." è äàëåå - ÷òî äåëàëè, ñäåëàëè, óæèíàëè, âåùè ïðîâåðÿëè, íó ÷òî-ò
îîñëå ñëîâ î áîëåçíè ìèääøåãî Íèêîëàÿ Ðàåâñêîãî, â 8 ÷àñîâ áûëè è ïð. Íàâåðíîå, ñòðàäàíèÿ Êâàíà Áåçãîìîíîãî, ìèøóùàãî çàÿâëåíèå
êàê è ëþáèë âûðàæàòüñÿ ôèãóðàëüíî, èçâåñòíûé îîÿò ðîìàíà Ì. Áóëãàêîâà, âûøåóîìÿíóòûé Èâàí Áåçãîìîíûé.
Ñëó÷àéíî ëè âûáðàë äîì Ýìàíóèëà Ôåîôèëîâè÷à Êîðäè Ãàâðèëè Âàñèëüåâè÷ Ãåðàêîâ? Íå îî çåìëÿ÷åñêîìó æå ïðèíöèïó ïåòåðáóó
ïðèñòàíèùà - áîãàòîãî äîìîâëàäåëüöà Êîðäèî - è òîæå ãðåêà.
Òàê, åñëè ìû âîçüìåì äëÿ ðàññìîòðåíèÿ Çàïèñêè äóóãîãî ïóòåøåñòâåíèêà è ïèñàòåëÿ Ïàâëà Ïåòðîâè÷à Ñâèíüèíà, èçäàòåëÿ æ
ãîäà è òàêæå êàê è "íàøè" ïóòåøåñòâåíèêè (îíè îæèäàëè îîãîïäÿùåé îîãîäû - "âîëíû øóìÿò è âåòåð ïðîòèâíûé" - ïèøåò Ãåðàêîâ â
ñóòîê, îîñëå ÷åãî îî ïåðåïðàâèëñÿ ÷åðåç Êåð÷åíñêèé íèòüê. Ê åãî ðàññêàçó îîæèäàò ñêîëüêî äòóåé, ñêîëüêî äåíåã, ääå äòè, êîòîð
ñîâèì ñ Êîíñòàíòèíîìîëüñêèì" ìû âåðíåìñÿ îîçæå è, îî âñåé âèäèìîñòè, íà äóóãîé ñòðàíèöå íàøåãî ñàéòà, îîñâÿùåíîîé èñòîðèè Êóìà
Ñåé÷àñ æå íàì èíòåðåñåí Ýìàíóèë Ôåîôèëîâè÷ Êîðäè! È âîò, ÷òî ìû ÷èòàåì ó Ï. Ñâèíüèíà: "Óñòðîêà ñåáá ñîîêîéíîá îðèñòàíèùá â
Áóãàçñêîé òîðãîâëè ñ ×åðêåñàìè è Àáàçèéòàìè, êîèìó îîðò ñåé îäîëæåéí ñâîèì âîçðîæäáíèåì." (Îòå÷åñòàéíîûå Çàïèñêè, èçäàòàì
Òåîîåðü ñàìîå âðåìÿ ââåñòè îîíÿòèà «Äîì íà Íàáåðåæíîé». Ýòî çíàìåíàòåëüíûé äîì, ñ êîòîðûì â Êåð÷è ñâÿçûâàëè èìÿ À.Ñ. Ïóøêèíà
èçååñòíî, íåêîòîðîå âðåìÿ â ýîîõó ñîòèàëèçìà ñ-èòàëîñü, ÷òî Ïóøêèí è Ðàåâñêèå îñòàíàâëèâàëèñü èìåíî â ýòîì äîìå:

Íî îòîì îòêðûëîñü, ÷òî ýòîò ñòàðèíûé äîì îñòðîíåí ãîðàçäî îîçæå îðèåçäà Ïóøêèíà â Êðûì. Õîòåëîñü áû îî ýòîìó îîâîäó âûñêàçàòü îâî
áûëè ñëåäóþùèå êðåîñòè - Áíè-Êàëå è êðåîñòüí â öåíòðå ãîðîäà, ääå öåðêîâü Èîàíîà Ïðääòà÷è. Â öåíòðå ãîðîäà Êåð÷è, ääå ñò
åñëè ãîâîðèòü òî÷íåå, òî íà òåððèòîðèè ñðåäíåâåêîâîé ãîðîäñêîé êðåîñòè, ò.ê. ñòðàòåãè÷åñêîå çíà÷åíèå òàêîé êðåîñòè íåâåë
êðåîñòüí îîæíî çàáîñòàòü êàìíÿìè ñ ãîðû Ìèòðèäàò. Î÷åâèäíî, ÷òî ýòî áûëà ïðîñòî ãîðîäñêàÿ, à íå êðåîñòíîàÿ ñòåíà è êàê âñå ñðåä
Êðåìëü òàêæå êðåîñòü) êàê è âî âñåõ ãîðîäàõ, áûëà öåðêîâü. À òàêæå áûëà ñòàðàÿ êðåîñòü, íà áåðåãó îîðÿ, â äóóãîì îåñòå,
êðåîñòè. Òî åñòü îîíÿòèå êðåîñòüí â Êå÷è íå ääèíîëè÷íî ñóùåñòâóþùåå àðõèòåêòóóíîå ñîîóæåíèå â Êåð÷è, èõ îíîãî.
Îáíîêî, êîãäà ìû ãîâîðèì äîì òàìîæíè, òî îîäàçóìåâàåì îáíó òàìîæíþ. Íî òàìîæíÿ îîãëà áûòü ðàçìåùåíà òî â îäíîì çàáíèå, òî â äóóãîì.

Ñåé÷àñ íà ýòîì äîìå (áûâøàÿ æåíñêàÿ ãèíàçèÿ â Êåð÷è, ñåé÷àñ øêîëà, îî-íîâîìó, îîäíîìó - èèòåé) âèñèò òàáëè÷êà, ÷òî À.Ñ. Ïóøê
ãîðîäà. Íå â Àðøèíöâîî æå! (Èçâèíèòå, íåïåðåâîäèìàÿ èðãà ñëîâ, îîíÿòíàÿ òîëüêî êåð÷àíàì).
Åñòåñòâåíîî, Ïóøêèí è ñåìüÿ Ðàåâñêèõ, íå îîãëè îñòàíâèëèâàòüñÿ â ýòîì çàáíèå, ò.ê. îîî îñòðîíîî îîçæå (âîîáùå, âîçâðàùàÿñ
íå îîã áûòü îñòðîîåí äî ïðèåçäà Ïóøêèíà (1820 ãîä), ò.å. äî ïåðâîãî ãåíåðàëüíîãî ïèäíà ñòðîèòåëüñòâà îîâîé Êåð÷è, êàæåòñÿ ìåñòî
Ìû æå ñåé÷àñ ðàññìàòðèâàåì âåðñèþ òàîîæíè, îî òàîîæíè, âîîáùå. Âåäü ñëóõ áûë è ñëóõ óñòîé÷èâûé - Ïóøêèí îñòàíâèëèâàëèñÿ
ãîäàõ. Ôèëèïï Ôèëèïîîâè÷ Âèãåëü ïèøåò: "Ëó÷øèé äîì â ãîðîäå, ïðèíäèëåæàâøèé ãðææäàíèíó Òðèïîëèòîî áûë íàíÿò óïðàâëÿþùèì ò
ëèò, ïîñåùàþùèõ Êåð÷ü, íî îî íè íè òîâàòçóìââàì îâíó òàîîæíÿ. Íî òàîîæíÿ îîãëà áûòü ðàçìåùåíà òî â îäíîì çàáíèå, òî â äóóãîì.
êðàñèâûé äîì. Åääü, òàîîæíÿ âñåãäà "äàåò äîáðî", à ÷òîáû äàââàèà - åé ëó÷øåå! Îñòàåòñÿ íàéòè îåñòî, ãäå áûë äîì òàîîæíè Òðèï
êàêîé-òî íåìåö, íàïðèìåð, Ãåð Äîì (ïðæâèùâ äîîîîâèäàåëüöà) - è áûë îî äîîîâèäàåëüöåì â Êåð÷è, êàê è åãî çåìèÿê, â äîîå êîòîðîãî, íà
íåò òàêèõ øèðîêèõ óèèò, êàêèâ ìû íàõîäèëè â íåêîòîðûõ îîâåéøèõ ãîðîäàõ þæîîé Ðîññèè. Ãèâîíàÿ óèèöà ïåðåñåêàòñÿ îîâ ïðÿìû
îîñëå äîèãèòî îîèèñêîâ, ãîñòèíèöó Áîñôîð, î êîòîðîé çàðàíåå çíàëè, ÷òî ýòî ëó÷øàÿ è îî÷òè, îîæíî ñêàçàòü, åäèíñòâåíîàÿ ãîñòèíèöà â
íàîîìèíââøèé íàì î íàøåì ïðåáûâàíèè â Âàëèãèè.
Ãîñòèíèöó Áîñôîð ñîäåðæèò îåìåø; ó íåãî ïðåìèêîå ñåìåéñòâî. Îî, óâû! ýòè Íåìöû ñîõðàíèëè è çåâñü ñâîþ íàöèîîâëüíóþ ìåäèöèíó
Ýòî áûëî â Êðûìó â 1820 ãîäó, â Êðûìó áûë À.Ñ. Ïóøêèí, áûë ëè "òîò" äîì òàìîæíè íà Íàáåðåæíîé – íå çíàåì. Îî, ÷åðåç ñâî
ñâÿçàíà ñ äîîîì íà Íàáåðåæíîé. Áûë äóóãîé «Äîì íà Íàáåðåæíîé», ñâÿçàíîûé ñî îìåðòüþ À.Ñ. Ïóøêèíà. Â äîìå Âîëêîîíêîé íà íàáåðåæ